

שיחה לעם

רעיון תמציתי לפרשת השבוע - מהרבי מליובאוויטש

לראות אלוקות ולשמוע גשמיות

וכדומה, כיוון שהוא לא 'מתאחד' עם הדבר ששמע. הסיבה לכך היא: השמיעה ביחס לראיה נחשבת חיצונית ואינה 'חודרת' עמוק בנפש האדם, מאחר שהקולות הנשמעים הם קולות 'רוחניים' ורחוקים מהאדם הגשמי, לכן, אין הנפש יכולה 'להתחבר' אליהם.

ראיה מוחשית, לעומת זאת, חקוקה עמוק יותר בנפש האדם ואינה נותנת לו להשתכנע שהדבר איננו כפי שראה. הראיה הוויזואלית 'חיה' אצל האדם ומשום כך היא 'מתחברת' לעומק הנפש.

זהו איפוא ההסבר לנס שהיה בעת מתן תורה לדעת רבי עקיבא: לפי שישראל זכו לגילוי עצמותו של הקב"ה⁵, הם התרוממו בדרך ממילא עד שהיו 'רואים את הנשמע' - הרוחניות-האלוקות שיכולה להיות 'נשמעת' בלבד, היתה אצלם ברורה ומוחשית כמו בראיה ממש. הם ראו אלוקות. ובנוסף: 'שומעים את הנראה' - הגשמיות והחומריות הנראים לעין כל, היו בהרגשתם בודאיות נמוכה כמו דבר הנשמע⁶. הנס היה בעצם ביטוי של מצבם הרוחני בשעה נעלית זו.

לעומתו, רבי ישמעאל סבור שמצבם הטבעי של ישראל בשעה זו - רצוי ונעלה יותר. שהרי המטרה של מתן תורה היא, המשכת וגילוי אלוקות בעולם⁷ כפי שהוא בגדריו הרגילים והטבעיים. לכך ראוי שאף בשעת מתן תורה, יתקיימו גדריו העולם והגבולות - 'רואים את הנראה ושומעים את הנשמע'. כך תחזור האלוקות בגדרי העולם והטבע - כלומר, בראיה ובשמיעה הגשמיים והטבעיים של ישראל, עד שתביא אותם-במצאותם הטבעית, לידי ביטול בתכלית לאלוקות. והדבר אכן התקיים, כאמור בתורה: 'וינועו ויעמדו מרחוק'.

לאור הסבר מחלוקתם של רבי ישמעאל ורבי עקיבא בעניין "רואים את הקולות", ניתן להבין את תוכן מחלוקתם בפירוש המילה "לאמר". היות ושתי המחלוקות הללו עוסקות בעניין אחד (מתן תורה), סביר להניח שהם מפרשים את דבריהם לפי קו מנחה אחד (לשיטתם) וכל אחד הולך לשיטתו:

לשיטת רבי עקיבא - המעלה היא דווקא בהתרוממות ויציאה מגדרי העולם, "רואין את הנשמע", ולכן הוא סובר שעל כל דיבור השיבו ישראל בחיוב ("הן"). שהם יקיימו את הציווי של הקב"ה, כי הדגש הוא בציווי הכללי - השווה בכל המצוות - של הקב"ה (בלי לדקדק בסוג המצוה בה מדובר).

אבל לשיטת רבי ישמעאל - המעלה היא בכך שהעולם כפי שהוא בגדריו הטבעיים יקבל ויקלוט אלוקות, "רואין את הנראה", ולכן הוא סובר שעל מצוות עשה - השיבו ישראל "הן", ועל מצוות לא-תעשה - השיבו "לאו", כי הדגש הוא בפעולה חיכוך של כל מצוה פרטית באדם ובעולם. לפיכך, במצוות עשה - הם הכירו בעניין החיובי ("הן"), בטוב ובמעלה שבהן, ולעומת זאת במצוות לא-תעשה - הם הכירו בעניין השלילי שבאיסורים אלו ("לאו")⁸.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק 1)

היינו ששומעים את עדות העדים, נחשבים אובייקטיביים לגמרי, למרות שברור להם שהעדים אומרים אמת (ראה מסכת ראשיהשנה דף כ"ו עמוד א').

⁵ כפי שנאמר בכתוב: "אנכי הוי' אלוקיך" (פרק כ' פסוק ב'). כלומר, במתן תורה היה גילוי עצמותו של הקב"ה - 'אנכי', ועל ידי זה ניתנה האפשרות ששם הוי' יהיה 'אלוקיך' - הכוח והחיות של האדם.

⁶ על דרך המבואר בחסידות, שההוכחה על מצאותו של העולם היא מהנאמר בתחילת התורה "בראשית ברא אלוקים". כלומר, לולא הוכחה זו, אין ודאיות גמורה שהעולם אכן קיים ואינו דמיון. בדומה לכך הרגישו ישראל במעמד מתן תורה, שמציאות הגשמיות והעולם אינה אלא 'נשמעת', ואף יש להביא לה הוכחות כדי לוודא את קיומה.

⁷ כפי שנאמר במתן תורה: "וירד ה' על הר סיני". ירדת ה' להר סיני היתה רק 'התחלה', ובכוחה אנו יכולים להמשיך ולגמור את הירידה (ראה שמות רבה י"ב, ג) [נתבאר באריכות בלקוטי שיחות חלק ג' פרשתנו].

⁸ כפי שבמצוות יש שני עניינים: א. קיום הציווי של הקב"ה (ובזה אין חילוק בין מצוות עשה למצוות לא תעשה). ב. את המצוות פועלות ויחך בכוחות מסוימים באדם, שבו יש הבדל בין המצוות. ואם, רבי עקיבא סבר. רבי ישמעאל סבר כאופן זה, ורבי ישמעאל סבר כאופן זה.

פ רשתנו עוסקת במעמד ההיסטורי של מתן תורה, בו התגלה הקב"ה במלוא הודו לעם ישראל ומסר להם את עשרת הדיברות.

הקדמה לעשרת הדיברות, מופיע בתורה הפסוק: "וידבר אלוקים את כל הדברים האלה לאמר". לכאורה המילה 'לאמר' שבפסוק אינה מובנת כלל, שהרי פירוש מילה זו בכל מקום הוא לאמר למישהו אחר את הדברים¹, אך במעמד הריסיני שמעו כולם את עשרת הדיברות², למי אס-כן היו ישראל צריכים למסור אותם!?

מבואר על כך במכילתא, שפירוש המילה 'לאמר' הוא, שישראל השיבו על דבריו של הקב"ה. לדעת ר' ישמעאל הם היו אומרים: "על הן - הן, ועל לאו - לאו". כלומר, על כל אחת מהדיברות הם השיבו שהם יקיימו אותה. אלא שעל דיברות בעלות תוכן של מצוות עשה, כמו כיבוד אב ואם וכדומה, הם אמרו 'הן' - נקיים אותם, ואילו על דיברות שתוכנם הוא מצוות לא-תעשה, כמו האיסור לגנוב ולרצוח, הם אמרו 'לאו' - לא נעבור עליהם. לעומתו, רבי עקיבא סובר שישראל השיבו על כל הדיברות בצורה שווה: "על הן - הן, ועל לאו - הן". כלומר, גם על דיברות בתוכן של מצוות לא-תעשה, הם השיבו 'הן' - שהם יקיימו אותם ולא יעשו את האיסור.

מחלוקת זו לכאורה דורשת ביאור: הלא בין אם התשובה היא 'לאו' - שלא יעברו על האיסור, ובין אם התשובה היא 'הן' - שיקיימו את הציווי ולא יעברו על האיסור, הכוונה היא לכאורה זהה - שלא יעשו את האיסור. מהו, אס-כן, תוכנה של המחלוקת בין רבי עקיבא לרבי ישמעאל?! מה ההבדל אם התשובה היא בלשון שלילית - 'לאו', או בלשון חיובית - 'הן'!?

בהמשך הפרשה מתואר המעמד הנשגב של מתן תורה - "וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים". פירושו של הפסוק לכאורה תמוה מאוד, כיצד ניתן לראות קולות!?

במכילתא מובאים על כך שתי דעות: לדעת רבי ישמעאל, ישראל ראו את הנראה ושמעו את הנשמע. כלומר, הם ראו רק את הלפידים שנזכרו בהמשך הפסוק, אך את הקולות הם רק שמעו ולא ראו. אמנם רבי עקיבא סובר שבמעמד זה ראו ישראל את הנשמע - את הקולות שבדרך הטבע ניתנים רק לשמיעה. נוסף לכך, בשעה זו הם רק שמעו את הנראה - את הלפידים שבדרך כלל ניתן לראותם.

דברי רבי עקיבא מעוררים את השאלה: מדוע נעשה נס נפלא זה, הלא אין הקב"ה עושה ניסים ללא צורך³? יש לומר אס-כן, שנס זה נעשה כתוצאה ישירה מהגילוי הגדול שהיה בשעת מתן תורה. אך הדבר צריך תוספת ביאור, מהו הקשר בין שני הדברים. בנוסף לכך דרוש ביאור, מדוע רבי ישמעאל אינו סבור כן. האם לדעתו בלתי אפשרי שיתרחש נס כזה במעמד נשגב זה, או שמא הוא סובר שראיית הנראה ושמיעת הנשמע - נעלים עוד יותר!?

להבנת העניין, יש להיעזר בהבחנה בין ראייה לשמיעה: ראייה נותנת לאדם ודאיות גדולה יותר לאמיתיות הדבר שרואה, לעומת שמיעה שאינה כה 'חזקה'⁴. השומע יכול לשנות את דעתו על פי הוכחות שכליות שיציגו לפניו

¹ כמו הפסוק הנפוץ בתורה: "וידבר ה' אל משה לאמר", שהמילה 'לאמר' באה להורות למשה שיאמר לישראל את דברי ה'.

² ואף נשמות ישראל שבכל הדורות, נכחו במעמד הריסיני (פרקי דרבי אליעזר פרק מ"א).

³ ראה דרשות הר"ן (דרוש ח): "ההקדמה הראשונה, שחפץ השם יתברך ורצונו לקיים מנהגו של עולם בכל מה דאפשר, ושהטבע יקר בעיניו - לא ישנהו אלא לצורך הכרחי".

⁴ הדבר מקבל ביטוי הלכתי בדיני נפשות ש"אין עד נעשה דין", משום שבראיית הדבר נעשה הוא אצלו כוודאות גמורה. ולכן אינו יכול להיות אובייקטיבי לגמרי עד כדי לימוד זכות על הנאשם במשפט. אך